

שקלא וטריא

— סכום על דף היומי —

לעלוי נשמת
דינה ליבא בת עטל ז"ל
עובדיה חיים בן רחל ז"ל
ת.נ.צ.ב.ה

א"ר יוסי בר' חנינא אין דברי תורה מתקיימין
אלא במי שמעמיד עצמו ערום עליהן
(שמעריים שיתקיים תורתו) שנאמר
{משל ח} אני חכמה שכנתי ערמה (סוטה כא):

בבא קמא ד

ביאור המשנה לפי רב

עתה שואלת הגמרא כיצד רב יבאר את מה שכתוב במשנה 'לא הרי השור כהרי המבעה':

ה"ק לא ראי השור, שמשלם את הכופר, כראי האדם⁸ שהרג בשוגג שאין משלם את הכופר אלא גולה, ולא ראי האדם החובל בחבירו, שחייב בארבעה דברים: צער, ריפוי, שבת ובושת (חוץ מהנזק), כראי השור שאין בו ארבעה דברים. הגמרא שואלת על משפט נוסף במשנה שקשה לפי שיטת רב:

הצד השוה שבהן: שדרכן להזיק... [אמנם לשמואל אין קושיא שרגל דרכו להזיק.]

קושיא וכי שור דרכו להזיק!?

תירוץ במועד.

קושיא ומועד דרכו להזיק!?

תירוץ כיון דאייעד, אורחיה הוא.

חוזרת הגמרא ומקשה לרב:

קושיא אדם דרכו להזיק!?

תירוץ בישן.

קושיא ישן דרכו להזיק!?

תירוץ כיון דכייף ופשיט⁹ את רגליו אורחיה הוא לשבר כלים שבצד מרגלותיו.

הגמרא ממשיכה להקשות מהמשך של המשנה:

הצד השווה שבהם ושמירתן עליך משמע בנזקי ממונו? אדם שמירת גופו עליו הוא? (דחיה) ולטעמיהן הא דתני קרנא ארבעה אבות נזיקין ואדם אחד מהן. אדם שמירת גופו עליו הוא?! אלא כדאמר ליה רבי אבהו לתנא: תני אדם שמירת גופו עליו, הכא נמי תני אדם שמירת גופו עליו.

[עד כאן דף ד עמוד א]

מדוע מבעה אינו מים / אש

אחרי שלמדנו את הביאור של רב ושמואל במשנה, דהיינו אדם או שן, הגמרא שואלת מדוע לא מפרשים את מבעה שהוא מים או אש, שכך משמע מלשון הפסוק כמו שיתבאר להלן:

קושיא מתקיף לה רב מרי ואימא מבעה זה המים: כדכתיב קָדַם אֵשׁ כמו שהאש שורף דבר הַמְּאִים¹⁰ זפת ושעוה, מֵיִם תִּבְעָה-אֵשׁ: כמו שמבעבעים את האש כשנותן מים מרתוחות להוֹדִיעַ שְׂמֵךְ לְצַרְיָה כשמאבדם מן עולם מִפְּנֵי גֵוִים יִרְגְּזוּ.

תירוץ מי כתיב מים נבעו לשון רבים ואז היינו אומרים שמתניחם על מים, שהן מבעבעים את האש!?

תבעה אש כתיב דהיינו שהאש מבעבע את המים!?

קושיא מתקיף לה רב זביד ואימא מבעה זה האש, דכי כתיב תבעה באש הוא דכתיב?

קושיא אי הכי מאי המבעה שכתוב במשנה וההבער?

וכי תימא פרושי קמפרש שהמבעה זה הבער, אי הכי ארבעה אבות?! שלשה הוון?

וכי תימא תנא שור דאית ביה תרתי שן ורגל אך קרן לא הביא שבתם לא דיברה.

אי הכי מה שכתוב במשנה 'לא זה שור זה מבעה שיש בהן רוח חיים, אם מבעה אש,

מאי רוח חיים אית ביה?

ותו, מאי כהרי האש?

הגמרא מקשה מדוע 'לא ראי השן שאין כוונתו להזיק כראי הקרן שכוונתו להזיק, שהרי הוא ק"ו, וה"ה שהיה יכול להקשות מהרישא של 'לא ראי הקרן'...

קושיא ולא ק"ו הוא!? ומה שן שאין כוונתו להזיק חייב, קרן שכוונתו להזיק לא כ"ש?! [נאין לתרץ שכוונת המשנה היא להיפך: לא ראי השן כראי הקרן, לומר שאין השן יכול ללמוד מקרן, מכיוון שתמיד המלמד מופיע בתחילה.]

תירוץ איצטריך לכתוב קרן - ס"ד אמינא מידי דהוה אעבד ואמה: שלמרות שכוונתם להזיק הם פטורים, כדלהלן:

עבד ואמה: לאו אע"ג דכוונתן להזיק, אפ"ה פטירי, ה"נ לא שנא!

קושיא אמר רב אשי אטו עבד ואמה לאו טעמא רבה אית בהו?! שמא יקניטנו רבו, וילך וידליק גדישו של חבירו, ונמצא זה מחייב את רבו מאה מנה בכל יום. וחוזרים לקושיא הראשונה, כיצד שמואל יבאר את המשנה: אלא פריך הכי-

לא ראי הקרן, שכוונתו להזיק, כראי השן שאין כוונתו להזיק אלא להנאתו, ואם לא היה כתוב שן לא היו יכולים ללמוד מקרן.

ולא ראי השן, שיש הנאה להזיק, כראי הקרן שאין הנאה להזיקו. [להלן הגמרא חוזרת מזה.]

מדוע לא מופיע במשנה רגל

לפי שמואל שהמשנה מפרטת את כל סוגי הנזיקין של שור, מקשה הגמרא מדוע התנא השמיט את רגל במשנה:

ורגל מאי עביד לי תנא שלא שנה אותו?! שייריה!?

מה דקתני בסיפא הצד השווה שהם: כשהזיק חב המזיק - לאתויי רגל. וליתנייה בהדיא?

מסקנת ביאורו של שמואל במשנה

אלא אמר רבא תנא שור לרגלו (ולא לקרן) ומבעה לשינו- מה שכתוב 'לא הרי השור כהרי המבעה (שן)' כך פירושו - כדלהלן:

מסקנה וה"ק לא ראי הרגל, שהזיקה מצוי, כראי השן שאין הזיקה מצוי ולכן א"א ללמוד מרגל, ולא ראי השן, שיש הנאה להזיק, כראי הרגל שאין הנאה להזיקו.

עתה הגמרא שואלת היכן מופיע קרן במשנה:

וקרן מאי?! שייריה!?

כשהזיק חב המזיק - לאתויי קרן.

וליתנייה בהדיא?

רגל, בור, שן ואש מועדין מתחילתם לשלם נזק שלם משא"כ קרן כדלהלן:

במועדין מתחילתן קמיירי, בתמין ולבסוף מועדין לא קמיירי.

מדוע מיאן שמואל לבאר כרב

בעמוד א' שאלה הגמרא לרב מדוע לא פירש את המשנה כשמואל, ותירצה שכל מילי דשור כלולים במילה 'שור'. ועתה הגמרא שואלת מדוע שמואל לא פירש כרב כדלהלן:

ושמואל מ"ט לא אמר כרב?

להבנת העניין נקדים: כתוב במשנה (טו): חמשה תמים וחמשה מועדים ומוזכר שם שור המועד, שור המזיק ברשות הנזק, שאפילו תם משלם נזק שלם, והאדם.

אמר לך אי סלקא דעתך אדם - הא קתני סיפא שור המועד ושור המזיק ברשות הנזיק והאדם.

מ"מ הגמרא שואלת שהיה התנא צריך להזכיר את האדם ברישא ומדוע מופיע בסיפא: וליתני ברישא!?

בנזקי ממון קמיירי רישא, בנזקי גופו לא קמיירי.

קושיא ורב נמי הא קתני אדם בסיפא, ומדוע כתב ברישא?

תירוץ ההוא סיפא למחשביה בהדי מועדין הוא דאתא.

⁸ תוספות ד"ה כראי אדם שאין משלם את הכופר. הקשה ריב"א מאי חומרא היא זו האי דאין משלם את הכופר משום דקים ליה בדרבה מיניה ותירץ דשוגג נמי פטור מדתנא דבי חזקיה ואורי"י דלאו פרכא היא כלל, דלא מפטר משום קים ליה בדרבה מיניה [שלא נפטר אלא שאם הזיק ממון יחד עם חיוב מיתה, אבל כאן כדי לחייב את הנפש הנהרגת כופר ומיתה אפשר לחייב - מהר"ם] וכאן נמי אין שייך להזכיר תנא דבי חזקיה, דלקמן בפ"ב (דף כו.) משמע דאי לאו קרא דעלוי [שורן] ולא על האדם [הגמרא רצתה לחייב ההורג את אדם לשלם כופר] הוה לפינן אדם משור שיתחייב מזיד מיתה וכופר ומעליו פטרי ליה אפילו שוגג דומיא דשור דאין

מזיד לשור ותנא דבי חזקיה דפטור אפילו שוגג היינו ממון שהזיק בשעת חיוב מיתה, ולאפוקי ממאן דדריש בפ' אלו נערות (כתובות דף לה. ושם) הא אם יהיה אסון לא יענש דדוקא דין אסון אתא חזקיה ואשמועינן לאו דוקא דין אסון לא יענש אלא אפי' שוגג לא יענש. ⁹ תוספות ד"ה כיון דכייף ופשיט אורחיה הוא. בירושלמי יש דישן לא מחייב אלא כשהשכיב עצמו אצל הכלים אבל אם ישן והביאו כלים אצלו ושברן פטור דהם גרמו לו וכן אם היה ישן והלך חבירו לישן אצלו והזיקו זה את זה הראשון פטור והאחרון חייב:

בבא קמא ד

תני רב אושעיא שלשה עשר אבות נזיקין

תני רב אושעיא שלשה עשר אבות נזיקין – דהיינו הכתובים בפסוק.

(1) שומר חנם¹⁰, חייב בפשיעה,

(2) והשואל, חייב באונסים,

(3) נושא שכר (4) והשוכר, שניהם חייבים בגניבה ואבידה,

(5) נזק, מה שהוא שווה עכשיו לאחר החבלה,

(6) צער, אומדין כמה אדם שידו עומדת ליקצץ מוכן לקבל כדי שיקצץ בחרב במקום סם,

(7) ורופי (8) שבת (9) ובושת

וארבעה דמתני' - הא תליסר.

להלן הגמרא דנה מדוע התנא שלנו לא כתב כל אלו במשנה:

ותנא דידן מ"ט לא תני הני?

א. לשמואל מבעה זה השן בנזקי ממון קמיירי, בנזקי גופו דהיינו הנזקין של

רבי אושעיא לא קמיירי.

(קושיה) אלא לרב ליתני?

ב. תנא אדם מבעה וכל מילי דאדם.

(קושיה) ולר' אושעיא נמי הא תני ליה אדם ומדוע הוא חזר ופירט?

(תירוץ) תרי גווי אדם: ¹¹

תנא אדם דאזיק אדם.

ותנא משנה אדם דאזיק שור. כלומר נזקי ממון שהם דומים לבור, שעליו כתוב שאדם

שניזק שם פטור ('שור' ולא אדם).

(קושיה) אי הכי, שור נמי ליתני תרי גווי שור: כיצד ליתני שור דאזיק שור וליתני

שור דאזיק אדם?

(תירוץ) האי מאי? בשלמא אדם דאזיק שור, נזק הוא דמשלם. אדם דאזיק

אדם, משלם ארבעה דברים.

אלא שור: מה לי שור דאזיק שור, מה לי שור דאזיק אדם? אידי ואידי נזק הוא

דמשלם?

(קושיה) והא שומר חנם והשואל נושא שכר והשוכר: דאדם דאזיק שור הוא,

וקתני, וחוזרת השאלה מדוע לא כתב אדם שמזיק שור?

(תירוץ) תני משנה הזיקא דבידים.

וקתני שומרים הזיקא דממילא.

תני ר' חייא עשרים וארבעה אבות נזיקין

תני ר' חייא עשרים וארבעה אבות נזיקין-

תשלומי כפל, ותשלומי ארבעה וחמשה טבח ומכר וגנב, שמשלם על פי עצמו, וגזלן

ועדים זוממין, והאונס חמישים שקלים והמפתה חמישים שקלים ומוציא שם רע מאה

כסף והמטמא תרומה והמדמע תרומה בחולין והמנסך יין לע"ז. [נהמטמא והמדמע

והמנסך, למרות שאינן כתובים במפורש בפסוק אך הם בכלל נזק, ונזק כתוב בתורה בפסוק

של 'מכה נפש בהמה ישלמנה'] והני תליסר דרבי אושעיא הא עשרים וארבעה.

(קושיה) ורבי אושעיא מאי טעמא לא תני?

(תירוץ) הני בממונא קמיירי, בקנסא לא קמיירי

(קושיה) גנב וגזלן דממונא הוא ליתני?

(תירוץ) הא קתני ליה שומר חנם והשואל ר"ל בשומר גם שייך גניבה כגון שטען שנגנב

ממנו והרי הוא בידו, שטען כטענת גנב כגנב. [ושואל לאו דווקא].

(קושיה) ורבי חייא נמי הא תנא ליה שומר חנם והשואל?

(תירוץ) תני שומר ממונא דאתא לידיה בהיתרא, וקתני ממונא דאתא לידיה

באיסורא גנב וגזלן.

[עד כאן דף ד עמוד ב]

¹¹ תוספות ד"ה תרי גווי אדם. וא"ת כיון דתני תרי גווי אדם ליתני נמי ג' אבות בשור הקרן והשן והרגל וי"ל דניחא ליה לכלול כולם בשור כמו תנא דמתני':

¹⁰ תוספות ד"ה שומר חנם והשואל. שומר חנם פטור מן הפשיעה שואל חייב בכל חוץ ממתה מחמת מלאכה ונושא שכר חייב במקצת בגניבה ואבידה ופטור באונסין לכך נקט להו בזה הסדר ולא כסדר שנכתב בפרשה: